

Kitap İncelemesi / Book Review

Yayın Geliş Tarihi / Received: 18.11.2019

Yayına Kabul Tarihi / Accepted: 03.12.2019

ISSN: 1306-9136

Uluslararası Suçlar ve Tarih Dergisi / International Crimes and History Journal

Sayı: 20, Yıl: 2019, Sayfa: 175-181

Bu makale için önerilen kaynak gösterimi / To cite this article (Chicago, 17-A sürüm / Chicago, 17th A):

Şahin, Fethi Kurtiy. "Ukrayna'nın Maidan'ı, Rusya'nın Savaşı." *Uluslararası Suçlar ve Tarih Dergisi / International Crimes* 20, (2019): 175-181.

Fethi Kurtiy ŞAHİN

Doktora Adayı

Araştırma Görevlisi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Orta Doğu Teknik Üniversitesi

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-6619-3023>

**UKRAYNA'NIN MAIDAN'I,
RUSYA'NIN SAVAŞI**

***(UKRAINE'S MAIDAN,
RUSSIA'S WAR)***

175

Yazar: Mychailo Wynnyckyj

Kitap Adı: Ukraine's Maidan, Russia's War: A Chronicle and Analysis of the Revolution of Dignity

Yayınevi: ibidem Press

Yayın yılı: 2019

Yayın yeri: Stuttgart, Almanya

Dili: İngilizce

Sayfa Sayısı: 423

ISBN: 9783838213279

Sovyetler Birliği'nin dağılmasının arkasından bağımsızlıklarını elde eden devletlerin kendilerini dönüştürme çabaları ve bu süreç zarfında yaşadıkları çalkantılar sosyal bilimciler için oldukça ilginç örnekler oluşturmaktadırlar. Bu ülkelerin bağımsızlıklarının

arkasından bir dönüşüm süreci yaşayıp Batı tipi liberal demokrasilere dönüşecekleri literatürde bir süre tartışılmıştır. Ancak, yaşanan siyasi olaylar böyle bir analizin mümkün olmayacağını ve yaşanan her dönüşüm sürecinin özgün bir karaktere sahip olacağını göstermiştir.

Ukrayna'nın Kasım 2013 ve Şubat 2014 tarihleri arasında deneyimlediği *EuroMaidan* da Sovyetler sonrası dönüşüm süreci ile derinden ilişkilidir. Mychailo Wynnyckyj'nin *ibidem-Verlag* tarafından 2019 senesinde yayımlanan ve Andreas Umland tarafından 2019 yılında başlatılan "Ukraynalı Sesler" (*Ukrainian Voices*) serisinin ilk kitabı olan 'Ukrayna'nın Maidan'ı, Rusya'nın Savaşı: Onur Devrimi'nin Bir Kroniği ve İncelemesi' (*Ukraine's Maidan, Russia's War: A Chronicle and Analysis of the Revolution of Dignity*) isimli eser de *EuroMaidan*'ı ve yarattığı etkileri farklı açılardan inceleme iddiasında olan bir monografidir. Kitap akıcı anlatımı ve anlaşılır dili sayesinde konuya ilgi duyan akademisyen olsun olmasın, herkes tarafından kolaylıkla okunabilir. Yazara göre, Ukrayna'da bugün "Onur Devrimi" (Ukr. *Революція гідності*) olarak adlandırılmakta olan ve ülkenin bağımsızlığını gerçek anlamda elde ettiği olaylar olarak tanımlanan *EuroMaidan*; Fransız, Amerikan ve Rus devrimleriyle karşılaştırılacak kadar büyük etki yaratan bir vakadır. Bu açıdan bakıldığında *EuroMaidan*'ın Ukrayna toplumunu kökünden değiştirdiği gibi dünyayı da etkileyecek bir değerler bütünü oluşturduğu iddia edilmektedir.

Mychailo Wynnyckyj, Sosyoloji ve Modern Toplum Siyaseti yüksek lisans derecesi (1997) ile Sosyoloji doktora derecesini (2003) Cambridge Üniversitesi'nden almıştır. Şu an Kyiv Mohyla Akademisi Millî Üniversitesi'nde öğretim görevlisidir. Üniversitenin Sosyoloji Bölümüne mensup olan Wynnyckyj, İşletme Bölümünde de dersler vermektedir. Yazar aynı zamanda okulun doktora programlarının yöneticiliğini de yürütmektedir ve ülkede Sovyetler Birliği'nden kalma *aspirantura* sisteminin Batı tarzı doktora sistemine dönüştürülmesi konusunda özel bir proje de yürütmektedir. Mychailo Wynnyckyj akademik çalışmalarının yanında bazı özel şirketlere danışmanlık yapmaktadır.¹ Wynnyckyj, 2013 senesinde başlayan *EuroMaidan* olaylarında aktif olarak yer almıştır. Bu süreç zarfında özellikle sosyal ağlar ile internette yayın yapan medya organlarında gözlemediği bilgi kirliliğiyle mücadele etmeye karar vermiştir. Bu doğrultuda, gösterilerin içinden doğru ve düzenli bilgi akışını sağlamak amacıyla sosyal medyada ve e-posta

1 Mychailo Wynnyckyj'nin özgeçmişine <https://dfc.ukma.edu.ua/coming-to-naukma/lecturers/mychailo-wynnyckyj> adresinden ulaşılabilir.

gruplarında analizler yayınlamış ve süreci anlatan kısa yazılar yazmıştır. 'Ukrayna'nın Maidan'ı, Rusya'nın Savaşı: Onur Devrimi'nin Bir Kroniği ve İncelemesi' kitabı yazarın bu yazılarına, süreç zarfındaki gözlemlerine, şahsi deneyimlerine ve yaptığı mülakatlara dayanarak hazırlanmıştır. Yazar, olaylara kendi isteğiyle katılmış olduğunu, bu sebeple *EuroMaidan* konusunda önyargılara sahip olduğunu kitapta açıkça dile getirmiştir. Bu açıdan bakıldığında yazarın açık şekilde taraf alıyor oluşu bir sorun olarak kabul edilebilir. Ancak, aynı zamanda bir sosyoloji doktorunun deneyimlemiş olduğu bu yoğun ve karmaşık süreç hakkında analitik bir bakış geliştirmeye çalışması, arkasından da bu olayı 'büyük' devrimlerle karşılaştırmak için teorik bir tartışmayı bizlerle paylaşması kitabı farklı bir şekilde değerlendirmemizi gerekli kılmaktadır. İncelenen toplumsal olayın gerçekleştiği anda orada bulunan ve yaşanan olayları bir aracı olmadan gözlemleyebilen bir sosyal bilimcinin yaptığı incelemeler literatür için değerlidir. Aynı zamanda olaylar sırasında insanları etkileyen ve olayların gidişatını değiştiren nitel verilerin bu şekilde elde edilmesi ve bir metodolojik disiplin içinde aktarılması literatürde çok karşılaşılan bir durum değildir. Bu özellikleri sebebiyle kitabın literatüre ilginç bir katkı yaptığını ve dikkate değer bir içeriğe sahip olduğunu kabul etmemiz gerekir.

Harvard Ukrayna Araştırmaları Enstitüsü Başkanı Serhii Plokyh'nin ön sözüyle yayımlanan kitap üç ana kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısım, çalışmanın ana hatlarının anlatıldığı ve genel anlamıyla bir özet niteliğindeki giriştir. Arkasından kitap iki ana parçaya bölünmüştür. İlk kısımda *EuroMaidan* öncesi, olayların gelişimi ve *EuroMaidan* sonrası siyasi ortam adım adım incelenmiştir. Olayların öncesi incelenerek *EuroMaidan* başladığı sıradaki siyasi ve toplumsal yapının nasıl oluştuğu ve olaylar sırasındaki siyasi ortam okuyucuya anlatılmıştır. Farklı bölgelerdeki durumların anlaşılması için yazar, istatistiklere dayanarak yerel dinamikleri de tartışmıştır. Takip eden bölümler sırasıyla *EuroMaidan*'ın başlangıcı, eski Cumhurbaşkanı Viktor Yanukoviç'in ülkeden kaçıışı ile 21 Şubat 2014'te parlamentonun ülkede yönetimi ele alışı ve Petro Poroşenko'nun 25 Mayıs 2014'te Cumhurbaşkanı seçilmesi gibi önemli dönüm noktalarına odaklanarak alt bölümlere ayrılmıştır. Bu alt bölümler somut demografik veriler, yazarın şahsi deneyimleri, görgü tanıklarının ifadeleri ve yazar tarafından yapılan mülakatlardan elde edilen verilere dayanmaktadır. Ayrıca yazarın olaylar sırasında internet ortamında paylaştığı blog yazılarına, uluslararası kurumlarca hazırlanan belgelere ve haber ajanslarından elde edilen ikincil verilere de sık sık referans verilmiştir. Kitapta sunulan 2015 ve 2016 seneleriyle alakalı reform çalışmaları tablosu oldukça

faydalıdır ve kullanışlıdır. Kullanılan haritalar ülke genelindeki durumu anlamamıza yardım etmektedir.

İkinci kısımda ise yazar *EuroMaidan* ve sonrasını Rusya'nın temel aktör olduğu, jeopolitik şartlarla ilişkili bir kriz olarak tartışıldığı bağlamdan bakarsak Ukrayna'da olanları anlayamayacağımızı iddia etmiştir ve *EuroMaidan*'ı tartışmak için yeni bir bağlam önermektedir. Yazara göre *EuroMaidan* bir toplumsal olay olmanın yanında düşünsel/fikri bir olgudur. Bu olgu Rusya'nın Ukrayna'ya karşı operasyonu başladığında ülkenin savunulması için ülkedeki vatanseverleri harekete geçiren etkenlerin oluşup gelişmesini sağlayan bir altyapı teşkil etmiştir. Yazara göre *EuroMaidan*'ın, Ukrayna'da kullanılan resmî ismiyle Onur Devrimi'nin belirleyici özelliği bu altyapıyı yaratmış olmasıdır. Daha önce var olamayacağı düşünülen tepki işgal durumunda bu alt yapı sayesinde ortaya çıkmıştır. Bu özellikleri sebebiyle de Rusya ve Ukrayna ilişkilerinden çok daha öte bir anlam içermektedir. Ülkeyi tarihi mirasıyla yüzleşmeye götürmesi ve Batı Medeniyeti ile bütünleşme yolunda bir iradenin ortaya çıkmasını sağlaması açısından bakıldığında ülkeyi kökünden değiştirmiş bir 'devrimdir'.

Bu noktada yazar Arendt'in büyük devrimleri incelerken kullandığı yöntemleri *EuroMaidan*'a uygulamaktadır ve olayların içinden çıkan değerlere odaklanmıştır. Yazara göre, *EuroMaidan* literatürün bir kısmında iddia edildiği gibi aşırı sağdan destek alan, aşırı milliyetçi bir toplumsal hareket değildir. Aksine; Ukrayna vatandaşlarının geneline hitap eden, tabanda örgütlenmiş, lidersiz ve aktörlerinin toplum içerisinden kolektif örgütlenmeyle çıktığı bir süreçtir. Sovyet mirasının oluşturduğu güç ilişkilerinin ve kısır döngülerin dışında doğal olarak oluşmuştur. Bu sebeple de ulusal bir devrimdir. Bu süreç neticesinde daha önce siyasete karşı ilgisizliğin çok yüksek olduğu ülkede halk siyasî süreçlere giderek daha fazla dahil olmaya başlamıştır. *EuroMaidan* neticesinde ülkedeki yatay ilişkiler güçlenmiş ve modern toplumda yeri olmayan meritokratik, hiyerarşik ilişkiler kırılmıştır. Bunların yerine şahısların toplumsal iş birliğine katılımlarının önem kazandığı yatay bağlar kuvvetlenmiştir. Bu tartışmanın ışığında yazar Onur Devrimini ferdiyetçi/bireyci (İng. *individüalist*)² değil, 'şahıssal' (İng. *personalist*)³ bir devrim olarak değerlendirmektedir. Yazar bu şekilde Aydınlanma'ya ait bireyci değerlerin değil, şahısların toplum içerisinde yaptıklarıyla ve karakter özellikleriyle ilişkili bir değerler

2 *Individual*, diğer grup üyelerinden ve gruba ait olanlardan bağımsız olan anlamına gelen İngilizce kelimedir.

3 *Person*, kendi karakter özelliklerine sahip olan kimse anlamına gelen İngilizce kelimedir.

bütünün ön plana çıkmaya başladığını savunmaktadır. Bir diğer deyişle ülke içinde 'insanlık onuru' (İng. *Human dignity*) kavramının algılanışının değiştiğini ve şahısların toplum içinde var oluş şekillerinin ve toplumla ilişkilerinin önem kazandığını dile getirmiştir. Bireyin kendisine faydası değil, kendisini gerçekleştirirken topluma nasıl bir fayda sağladığı öncelikli sorunsal olmuştur.

Son derece ilginç bu çıkarımlar sunulurken yazarın kitap genelinde olayları 'biz ve onlar' ikiliği içinde anlattığı hissedilmektedir. Kitapta yer yer şahsî yargıların yansıdığı kelimeler de kullanılmıştır. Yazarın eski ve yeniye karşılaştırırken 'kötü ve kurtulmak gereken eski' ile 'fedakârlık yapılarak elde edilen ve korunması gereken yeni' şeklinde bir ikilik kurduğu olayların geneline buradan yaklaştığı anlaşılmaktadır. Bu noktada ülkenin iyiye gittiği inancı ve *EuroMaidan*'ın iyi ve doğru bir olay olarak yüceltilmesi açıktır. Her sosyal olguda olduğu gibi iyi ve kötü yanları olan bir süreç olarak değerlendirilmemesi de aslında yazarın vaat ettiği 'doğru' ve kapsayıcı yaklaşımı sunmaktan uzaktır. Kitap genelinde kullanılan dil ve *EuroMaidan*'ın açık bir şekilde yüceltiliyor olması okuyucuyu rahatsız edebilir. 'Ukraynalı' bir pozisyon alınırken geliştirilen analitik anlatım önemlidir, ancak bu taraflılık sebebiyle okuyucuyu kitaba temkinli yaklaştırmaya sevk etmektedir.

Yazarın ülke genelinde yükselişte olan yeni kimlik tanımlarının homojen bir şekilde yayıldığı düşüncesine kapıldığı anlaşılmaktadır. Ancak, bu yorum sağlam verilerle desteklenmemiştir. Yeni kimliklerin yükselişi literatürde doğrulanıyor olsa da ülke içerisinde hala daha ciddi tartışmalar devam etmektedir ve önemli bir muhalefetin varlığı aşıkardır. Bu tartışmaların ülke içindeki farklı anlatıların (İng. *narrative*) bir çatışmasından kaynaklandığı bilinmektedir. Yazar, bu çatışmanın önemini vurgulamıştır ve *EuroMaidan* sonrasında batı yanlısı Ukraynalı bir anlatının kazandığının altını çizmiştir. Ancak, bir devrim olarak irdelenen ve yeni bir değerler bütünü ürettiği için farklı bir şekilde değerlendirilmesi gerektiği iddia edilen *EuroMaidan*'ın kendisinden önceki anlatılarla bu şekilde ilişkilendirilmeye devam edilmesi sorunlu bir yaklaşımdır. Aynı zamanda, *EuroMaidan*'dan önceki bir anlatının zafer kazandığını kabul eden bir analizin, oluştuğu iddia edilen yeni değerlerin bu anlatı ile neden ve nasıl ilişkilendiğini de geniş bir şekilde irdemesi beklenirken kitapta bu eksiktir. Yazarın kitap genelinde bu konuda doğrudan ya da dolaylı olarak kurduğu ilişkiler daha çok kendisinin ön kabulleri ile ilişkilidir ve ayrı bir tartışma olarak sunulmak yerine kurulan çatı içinde parça parça verilmiştir. Yeni bir değerler bütününe oluşmaya başladığı, bunun özellikle genç nesil arasında ve

yeni bir sınıf içerisinde yer ettiğini iddia etmek mümkündür. Ukraynacı yaklaşımın bağımsızlık sonrasında ilk defa bu kadar öne çıktığı da açıktır. Lâkin, bu değerlerin ülkenin tamamında bir zafer kazandığı ve bütün ülkeyi kökünden değiştirdiği biraz zorlama bir iddiadır.

EuroMaidan sonrası süreç anlatılırken devrimi gerçekleştiren sınıf temsilcilerinin yönetimde önemli noktalara geldiğinin altı çizilmiştir. Ancak, günümüze geldiğinde reform konusunda Ukrayna'nın hala daha büyük adımlar atmakta çok zorlandığı ve kemikleşmiş eski mekanizmalara *EuroMaidan* kadrolarının girmesinin çok yavaş gerçekleştiği ve bu süreçte ciddi sorunların olduğu bölge uzmanları tarafından gözlemlenmektedir. Bunun en önemli göstergesi olarak *EuroMaidan* sonrasında göreve gelen kadrolar arasında istifa edenlerin çokluğu gösterilmektedir. Bu durum *EuroMaidan* sonrasında yönetime gelen kadroların eski sisteme girmekte zorlanmaları olarak açıklanabilir. Ancak, *EuroMaidan* sonrasında kazanan Ukraynacı bakışı ve yeni değerleri açıkça destekleyen Cumhurbaşkanı Poroşenko'ya desteğin giderek azalması son derece ilginçtir. Bu durumu tartışmak için yazarın kullandığı *yenilik hasreti/ızdırabı (pathos of novelty)* kavramı bu örneği kavramamıza çok yardımcı olmaktadır. Ülkenin taşıdığı mirastan çok yorulduğu ve kesin bir değişim/yenilik aradığı yaklaşımı yerinde bir analizdir. Aynı zamanda bunun en kısa sürede olması istenmektedir. Böyle bakıldığı zaman halk tarafından aranan şey eskiyi temsil eden her şeyden tam manasıyla bir kopuş mudur, yoksa sadece yeni bir düzen midir sorusunu sormak yerinde olacaktır. Ancak, yazar kurduğu genel çerçevede böyle bir tartışmaya girmekten kaçınmıştır. Tam da bu nedenden ötürü kitap içerisinde *EuroMaidan* ile barışık olmayan ve 'Onur Devrimi' süresince uygulanan reform hareketlerinden rahatsızlık duyan kesimlere kitapta çok fazla yer verilmemiştir. O kesimleri temsil eden bir grup elit kitapta savaşılan 'eski'nin temsilcileri olarak yer almış olsa da bu yeterli değildir. Aynı zamanda 'Onur Devrimi'nin başarısını ve büyüklüğünü tartışan böyle bir kitabın ülke içinde devrime karşı olan kesimlerden çok bahsetmemesi, 'yeni' sisteme muhalif olan bu grupların da Ukrayna toplumunun bir parçası olduğunu kabul eden bir bakış sunulmamış olması önemli bir eksiktir.

Yazarın bu süreci incelerken literatürde yer ettiğini ileri sürdüğü 'büyük' devletlerin çatışmasının bir nesnesi durumunda olan Ukrayna yaklaşımına karşı takındığı tutum değerlidir ve Ukrayna'nın bilgisini Ukrayna'dan üretme çabası göz ardı edilmemelidir. Ukrayna'nın içinden bir bakış geliştirmeye çalışılması ve bu olayların Ukrayna için ne ifade ettiğinin tartışılması literatür için son derece önemlidir. Aynı zamanda

insanların öznel deneyimlerine daha yakından bakmamıza olanak verecek kadar ayrıntı içermesi açısından kitap önemli bir kaynak durumundadır. Bu konumu sayesinde *EuroMaidan*'ın yeni bir teşkilatlanma şekliyle ilginç bir toplumsal hareket örneği oluşturması gözlemlenebilmiştir. Bu hareket lidersiz, yatay teşkilatlanan ve bu teşkilat içerisinde karşılıklı iletişim ve yardımlaşmayı onurlu bir davranış olarak kabul eden bir özelliğe sahiptir. Bu sayede ülkenin siyasetinde önemli değişimlere yol açmıştır ve yazarın aradığı devrimsel değişimlerle en çok ilişkili olan bu karakterdir. Yenilik ve değişim kavramları da bu bağlamda ayrıca önem kazanmaktadır.

Kitabın dayandığı birincil veriler ve olayların içinden sunulan bakış *EuroMaidan* hakkında daha geniş bir kavrayış geliştirilmesine destek olacaktır. Kolay okunan dili ve akıcı anlatımı ile kitap okuyucuyu zorlamamaktadır. Kitap, Ukrayna konusuna ilgi duyan herkesin okuyabileceği şekilde hazırlanmıştır. Ancak, yazarın da en başta dile getirdiği 'tarafsız kalamama' durumu akılda tutulmalıdır ve veriler başka kaynaklara dayanarak yapılacak bir kontrol sonrasında kullanılmalıdır. Yer yer son derece cüretkâr argümanlarla dolu olan bu kitabın önermelerinin hepsine katılmak kolay değildir. Yazarın önermelerini savunma şekli ve Ukrayna'nın içinden geçtiği süreci bir değerler çatışması olarak değerlendiriyor olması sayesinde konu hakkında son derece faydalı bir tartışma sunulmuştur. Yazarın kitapta 'sihirli' bir süreç olarak tanımladığı *EuroMaidan*'ı Ukrayna'nın sorunlarını çözecek bir sihirli değnek olarak kabul etmek gerçekçilikten uzaktır. Ancak, *EuroMaidan*'ın yarattığı rüzgârın kısa ve orta vadede büyük değişiklikleri mümkün kıldığı göz ardı edilemez bir gerçektir. Buna rağmen *EuroMaidan*'ın, referans olarak alınan 'büyük' devrimlerin yarattığı bölgesel ve küresel etkiyle boy ölçüşecek bir dalga oluştuğunu söylemek zordur.